

УДК 371.3

ПРОГРАМА НАВЧАЛЬНОГО КУРСУ «ОСНОВИ ІНКЛЮЗИВНОЇ ОСВІТИ» ДЛЯ ВИЩИХ НАВЧАЛЬНИХ ЗАКЛАДІВ ТА ЗАКЛАДІВ ПІСЛЯДИПЛОМНОЇ ПЕДАГОГІЧНОЇ ОСВІТИ

Алла КОЛУПАЄВА, Інститут спеціальної педагогіки Національної академії педагогічних наук України, м. Київ, Україна, al-col@mail.ru

Автором представлено програму навчального курсу «Основи інклюзивної освіти» для вищих навчальних закладів, що здійснюють підготовку фахівців за освітньо-кваліфікаційним рівнем бакалавра (спеціаліста, магістра педагогічного спрямування). Навчальна програма затверджена МОНМС України (лист МОНМС №1/11-1912 від 13.02 2012 р.). МОНМС України рекомендовано навчальну дисципліну «Основи інклюзивної освіти» з 2012/2013 навчального року запровадити у навчальному процесі вищих навчальних закладів, які здійснюють підготовку педагогічних працівників за напрямками (спеціальностями) «Дошкільна освіта», «Початкова освіта», «Соціальна педагогіка» (наказ МОНМС України №1/9-456 від 18.06.2012 року).

Ключові слова: інклюзивна освіта, підготовка педагогів, діти з особливими потребами.

Алла КОЛУПАЕВА, Институт специальной педагогики Национальной академии педагогических наук Украины, г. Киев, Украина

Автором представлена программа учебного курса «Основы инклюзивного образования» для высших учебных заведений, осуществляющих подготовку специалистов по образовательно – квалификационному уровню бакалавра (специалиста, магистра педагогического направления). Учебная программа утверждена МОНМС Украины (письмо МОНМС № 1/11-1912 от 13.02 2012 г.). МОНМС Украины рекомендовано учебную дисциплину «Основы инклюзивного образования» с 2012/2013 учебного года ввести в учебный процесс высших учебных заведений, осуществляющих подготовку педагогических работников по направлениям (специальностям) «Дошкольное образование», «Начальное образование», «Социальная педагогика» (приказ МОНМС Украины № 1/9-456 от 18.06.2012 года).

Ключевые слова: инклюзивное образование, подготовка педагогов, дети с особыми потребностями.

Alla KOLUPAEVA, Institute of Special Pedagogy The National Academy of Pedagogical Sciences of Ukraine, Kyiv, Ukraine

THE PROGRAM OF THE COURSE "FUNDAMENTALS OF INCLUSIVE EDUCATION" FOR HIGHER SCHOOL INSTITUTIONS AND POST-GRADUATED TEACHERS' EDUCATION

The author presents the program of the course «Fundamentals of Inclusive Education» for higher school institutions which train specialists in the qualification of Bachelor (as well as degrees of Specialist and Master of Education). The curriculum is approved by Ministry of Education and Science of Ukraine (letter № 1/11-1912 MONMS of Ukraine from 13.02.2012). The course «Fundamentals of Inclusive Education» was recommended by Ministry of Education and Science of Ukraine to implement the learning process in high school institutions from the 2012/2013 school year in case to provide training in the educational fields (specialties) of «Early childhood education», «Primary education» and «Social pedagogy» (order № 1/9 – 456 MONMS of Ukraine from 18.06.2012 year). This academic discipline is based on Ukrainian and international research in the field of inclusive education, e.g. research carried out by Canadian academics, and is aimed at developing professional skills in pedagogy and psychology students at universities and improving the skills of practicing teachers who take their regular professional development courses in related areas at In-Service Teacher Training Institutes. The course consists of a set of academic credits that are similar to ECTS; two content modules consisting of 12 learning topics; self-study assignments and individual projects for students; and a rating scale to evaluate the learning outcomes.

Keywords: inclusive education, teachers' training, children with special needs.

Реформування та модернізація в галузі освіти в нашій країні відбувається згідно з демократичними соціально-економічними перетвореннями і пріоритетами сьогодення, які засвідчують право кожної дитини на здобуття освіти, адекватної її пізнавальним можливостям. В Україні законодавчо визнано право дітей з особливими освітніми потребами на навчання у загальноосвітніх закладах за місцем проживання [3].

Система освіти, що передбачає надання освітніх послуг в умовах загальноосвітнього закладу й базується на принципі забезпечення основоположного права дітей на освіту та права навчатися за місцем проживання набула назву інклюзивної освіти [1, 2]. Впровадження інклюзивної освіти в нашій країні зумовило потребу у підготовці педагогів до роботи в інклюзивному навчальному середовищі та необхідність ввести в систему педагогічної підготовки дисципліну «Основи інклюзивної освіти». Навчальна дисципліна «Основи інклюзивної освіти» базується на матеріалах сучасних вітчизняних та зарубіжних наукових досліджень з інклюзивного навчання, зокрема канадських науковців, пропонується для вдосконалення професійної майстерності студентів педагогічних та психологічних спеціальностей, які навчаються у вищих навчальних закладах та закладах післядипломної педагогічної освіти.

Метою навчальної дисципліни є засвоєння теоретико-методологічних, нормативно-правових та організаційно-методичних засад інклюзивної освіти.

Вихідними концептуальними положеннями при розробленні курсу стали: основні визначення гуманістичної психології і педагогіки щодо задоволення соціогенних потреб дитини; культурно-історична теорія розвитку вищих психічних функцій і положення щодо спільності закономірностей розвитку здорової дитини і дитини з психофізичними порушеннями; концепція опосередкованості розвитку особистості її діяльністю позицією і середовищем перебування.

Теоретичними засадами навчальної дисципліни є: концепція нормалізації; соціальної інтеграції; концепція компенсації дефекту; концепція розвитку освіти в Україні; концепція спеціальної освіти осіб з особливостями психофізичного розвитку в Україні, концепція інклюзивної освіти.

Основні завдання навчальної дисципліни:

- сформуувати усвідомлене розуміння основних положень інклюзивної освіти;
- виробити навички командної роботи при навчанні та вихованні дітей з особливими потребами;
- забезпечити досконале володіння стратегіями взаємодії з батьками дітей з особливими потребами;
- сформуувати навички диференційованого викладання та оцінювання;
- виробити усвідомлення необхідності зростання педагогічної майстерності.

Навчальна стратегія курсу полягає у реалізації завдань по кожному модулю шляхом:

- розгляду навчального матеріалу на лекціях;
- самостійного вивчення студентами навчального матеріалу;
- виконання практичних завдань, спрямованих на набуття студентами вмінь та навичок на практиці застосовувати набуту теоретичні знання;
- участі студентів у практично-семінарських заняттях з метою розвитку критичного мислення, рефлексії для використання здобутих знань, вмінь (навичок) у професійній діяльності;
- проведення підсумкових занять та заліку.

Програму укладено відповідно до вимог кредитно-модульної системи організації навчального процесу. Запроваджено систему академічних кредитів, що аналогічна ECTS, визначено змістові модулі курсу, сформульовано завдання для самостійної роботи студентів, представлено систему індивідуальних завдань, розроблено шкалу оцінювання навчальних досягнень студентів, а саме:

90 – 100 балів – відмінно (А);

82 – 89 балів – дуже добре (В);

74 – 81 бал – добре (С);

64 – 73 бали – задовільно (D);

60 – 63 бали – достатньо (E);

35 – 59 балів – незадовільно з можливістю повторного складання (FX);

1 – 34 бали – незадовільно з обов'язковим повторним курсом (F).

Начальна програма складається з двох модулів, зміст яких розкрито у 12 темах.

ЗМІСТОВИЙ МОДУЛЬ 1: Методологічні та законодавчо-нормативні засади інклюзивної освіти.

Тема 1. Інклюзивна освіта як модель соціального устрою: генезис, понятійно-термінологічні визначення та основні принципи

Вступ до навчального курсу: програма, структура та очікування.

Визначення понять «інклюзія», «інтеграція», «порушення психофізичного розвитку», «особливі потреби» та ін. Історичне підґрунтя інклюзивної освіти.

Історія спеціальної освіти та інклюзії. Соціальна та медична моделі порушень розвитку. Основні принципи інклюзивної освіти.

На розгляд теми відведено 4 години (2 для лекційних й 2 для практичних, семінарських занять).

Тема 2. Інклюзія – стратегія міжнародного та українського законодавства.

Міжнародна політика і законодавча база інклюзивної освіти, зокрема, Саламанкська декларація та документи ООН і ЮНЕСКО. Приклади з законодавчо-нормативної бази окремих країн. Освітні закони України, Сучасна освітня нормативно-правова база (положення про спеціальну школу, положення про ПМПК, положення про індивідуальне навчання, порядок організації інклюзивного навчання у загальноосвітніх навчальних закладах, інструктивно-методичні листи МОН України щодо організації інклюзивного навчання у загальноосвітніх навчальних закладах; психологічного і соціального супроводу дітей з особливими освітніми потребами в умовах інклюзивного навчання; завдань працівників психологічної служби щодо запровадження інклюзивного навчання. тощо).

На розгляд теми відведено 4 години (2 для лекційних й 2 для практичних, семінарських занять).

Тема 3. Спеціальна освіта в Україні та модернізація освітньої галузі.

Характеристика спеціальної освіти в Україні (вертикальна та горизонтальна структура; спеціальні дошкільні та загальноосвітні шкільні заклади, навчально-реабілітаційні та оздоровчі багатопрофільні центри тощо). Класифікація порушень психофізичного розвитку у дітей. Особливості впровадження інклюзивного навчання в Україні, ресурсні можливості спеціальної освіти. Розгляд і обговорення окремих найпоширеніших контроверсійних питань у навчанні дітей з особливими потребами.

На розгляд теми відведено 4 години (2 для самостійної роботи й 2 для практичних, семінарських занять).

ЗМІСТОВИЙ МОДУЛЬ 2: Інклюзивна освіта від основ до практики.

Тема 4. Інклюзивні школи-ефективні школи.

Складові інклюзії. Чому впровадження інклюзії у школі може бути неефективним? Передумови успішної розбудови інклюзивного середовища.

Інклюзивні школи – ефективні школи. Роль педагога у впровадженні інклюзивної освіти.

На розгляд теми відведено 4 години (2 для лекційних й 2 для практичних, тренінгових занять).

Тема 5. Роль батьків у впровадженні інклюзивної освіти.

Роль сім'ї в процесі інтегрування дитини з особливими освітніми потребами в загальноосвітнє середовище. Батьки – як члени навчальних команд. Роль батьків в оцінюванні розвитку своєї дитини. Завдання батьків як членів навчальної команди. Налагодження стосунків з педагогами та персоналом школи. Обмін конструктивною інформацією. Допомога громадських організацій та соціальних служб. Батьки – активні учасники шкільної громади. Волонтерство та адвокатство батьків.

На розгляд теми відведено 4 години (2 для лекційних й 2 для практичних, тренінгових занять).

Тема 6. Корекційно-розвивальна робота як складова інклюзивного навчання.

Корекційно-розвивальна робота та її значення у процесі навчання дітей із порушеннями психофізичного розвитку. Мультидисциплінарна команда та її діяльність в умовах інклюзивного навчального закладу. Співпраця фахівців як умова успішності інклюзивного навчання педагогів.

На розгляд теми відведено 4 години (2 для лекційних й 2 для практичних, тренінгових занять).

Тема 7. Курикулум навчального та корекційно-розвивального процесів.

Курикулум (навчально-методичне забезпечення інклюзивної освіти): визначення та складові. Державний стандарт для дітей з особливими освітніми потребами. Загальноосвітні, спеціальні та корекційно-розвивальні програми, їх адаптація та модифікація. Реалізація курикулуму в навчальному процесі.

На розгляд теми відведено 4 години (2 для лекційних й 2 для практичних, тренінгових занять).

Тема 8. Індивідуальний навчальний план та його складові.

Індивідуальний навчальний план як складова курикулуму. Необхідність використання індивідуального плану у роботі з дітьми з особливими освітніми потребами. Розробка індивідуального навчального плану. Підготовка та вимоги до підписання ІНП. Співпраця з батьками при розробленні та виконанні індивідуального навчального плану. Аналіз основних компонентів індивідуального навчального плану.

На розгляд теми відведено 4 години (2 для лекційних й 2 для практичних, тренінгових занять).

Тема 9. Психолого-педагогічне оцінювання учнів з особливими освітніми потребами.

Інструментарій оцінювання. Діагностичне оцінювання. Якісне оцінювання. Вивчення стану соціальної компетентності учнів з особливими освітніми потребами. Спостереження та інтерв'ю. Тестування в умовах інклюзивного навчання.

На розгляд теми відведено 4 години (2 для лекційних й 2 для практичних, тренінгових занять).

Тема 10. Особливості оцінювання навчальних досягнень учнів з особливими потребами.

Проблема готовності до шкільного навчання дитини з особливими освітніми потребами. Оцінювання навчальної діяльності дитини з особливими освітніми потребами. Портфоліо – технологія якісного оцінювання навчальних досягнень. Облікове портфоліо вчителя інклюзивного класу початкової школи.

На розгляд теми відведено 6 години (2 для самостійної роботи й 4 для практичних, тренінгових занять).

Тема 11. Диференційоване викладання як засіб задоволення навчальних потреб усіх учнів.

Диференційоване викладання: обґрунтування підходу. Диференціація змісту; процесу, кінцевих результатів. Взаємозв'язок диференційованого викладання та оцінювання. Сучасні системи навчання як основа стратегій викладання в інклюзивному навчальному закладі.

На розгляд теми відведено 8 години (4 для самостійної роботи й 4 для практичних, тренінгових занять).

Тема 12. Розвиток міжособистісних стосунків в учнівському колективі.

Формування життєвої компетентності у дітей з особливими потребами для налагодження дружніх стосунків з ровесниками. Формування класного колективу і створення атмосфери сприйняття відмінностей. Приклади успішних практик: case studies.

На розгляд теми відведено 4 години (2 для самостійної роботи й 2 для практичних, тренінгових занять).

На вивчення дисципліни відводиться 54 години. Враховуючи принципи навчання у ВНЗ, передбачено поєднання лекцій та семінарів, групових видів роботи та індивідуальних завдань. Під час вивчення дисципліни пропонується аналіз практичних ситуацій для ілюстрації тем даного курсу. За потреби може використовуватись досвід учителів-практиків. Мета практично-семінарських занять – поглибити знання майбутніх педагогів з кожної теми шляхом підготовки та презентації доповідей, участі в обговореннях різного формату, а також через використання найкращого педагогічного досвіду.

У Програмі курсу «Основи інклюзивної освіти» для ВНЗ та закладів післядипломної педагогічної освіти враховані сучасні тенденції та передовий міжнародний досвід. Використовувалася сучасна наукова термінологія на позначення особливих психофізичних станів, форм і методів роботи з учнями з особливими потребами, організації навчально-виховного процесу тощо. Водночас враховувалося вживання класичної української термінології, що сформувалася у процесі становлення спеціальної педагогіки як науки, а також терміни та їх тлумачення, представлені у чинних законах і нормативно-правових актах України, які регулюють правовідносини у різних сферах життя осіб з особливими потребами та їхніх родин.

В наступних номерах будуть представлені навчальні матеріали до кожного модуля та теми; завдання для самоконтролю, практичні завдання для писемного та усного виконання, перелік тем для доповідей та рефератів, запитання для дискусій, рекомендавану літературу з проблем інклюзивної освіти.

ЛІТЕРАТУРА

1. Колупаєва А. А. Педагогічні основи інтегрування школярів з особливостями психофізичного розвитку у загальноосвітні навчальні заклади: Монографія / А. А. Колупаєва. – К. : Педагогічна думка, 2007. – 458 с.
2. Колупаєва А. А. Інклюзивна освіта: реалії та перспективи. Монографія / А. А. Колупаєва. – К. : САММІТ-книга, 2008. – 270 с. (Серія «Інклюзивна освіта»)
3. Освіта осіб з особливими потребами. Нормативно-правова база. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://www.mon.gov.ua/ua/activity/education/56/693/normativno_pravova_baza11/

REFERENCES (TRANSLATED AND TRANSLITERATED)

1. Колупаєва А. А. (2007). Pedagogichni osnovy integruvannya shkolyariv z osoblyvostyamy psykhophysychnogo rozvytku u zagalnoosvitni navchalni zaklady : Monographia (Pedagogical framework for integrating students with differences in psychological and/or physical development in regular learning settings: A Monograph), Pedagogichna dumka. (In Ukrainian)
2. Колупаєва А. А. (2009). Inkluzivna osvita: realii ta perspektyvy. Monographia (Inclusive Education. Current Realities and Prospects. A Monograph), K., SAMMIT-knyga. (In Ukrainian)
3. Osvita osib z osoblyvymy potrebamy. Normativno-pravova baza. (Education of persons with disabilities. Legislature), Electronic resource, Mode of access: http://www.mon.gov.ua/ua/activity/education/56/693/normativno_pravova_baza11/